

2. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 2-е изд., испр. – 896 с.
3. Гнатюк О. Авантюрный роман // Ю. Андрухович. Рекреация. Романы / О. Гнатюк. – К.: Час, 1997. – С. 10-27.
4. Петрищева Е. Стилистически окрашенная лексика русского языка / Е. Петрищева. – М.: Наука, 1984. – 222 с.
5. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К.: Гол. ред. укр. рад. енцикл., 1977. – 776 с.
6. Савицька Л. Слово про мову // Дивослово. – 2003. – №1. – С. 20-23.

Summary. The article is devoted to the analyses of the opprobrious lexicon in Ukrainian prose literature. The opprobrious units of lexicon, different in structure and functions, were studied in the works of Y. Andrukhovych. The stylistic motivation of the usage of opprobrious words and combinations of words was revealed in the prose works of the author.

Key words: opprobrious lexicon, negatively estimated names, opprobrious word combinations, opprobrious motivation, Y. Andrukhovych.

УДК 811.111.'37'38

В.І. Остапенко

СТИЛІСТИЧНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ “LANDSCAPE” (“SEASCAPE”) В МОРСЬКИХ РОМАНАХ ДЖ.КОНРАДА

В статті досліджуються особливості стилістичного функціонування лексико-тематичного угруповання “Landscape” в англomовних морських романах “Lord Jim” і “Typhoon” Дж. Конрада, англійського письменника польського походження.

Ключові слова: лексико-тематичне поле, лексична структура роману, троп, метафора, епітет, образне порівняння, художній образ.

Кожному мовному елементу літературного твору властивий художній зміст, у чому проявляється єдність форми й змісту самого твору. У тексті художнього твору слова набувають особливого значення, створюючи певні індивідуально-експресивні відтінки та формуючи неповторність цього виду мистецтва.

Мова художнього твору є ідіолектом письменника, вивчення якого завжди надає дослідникам матеріал для аналізу системності лексики. Слово як основна одиниця мови характеризується такими функціями: номінативною, сигніфікативною, парадигматичною, синтагматичною, комунікативною, естетичною, художньо-стилістичною з усіма властивими їй емоційними та експресивно-образними компонентами, які реалізуються в мовленні та ним зумовлюються.

Виділення та аналіз семантично близьких розрядів слів постійно привертало увагу багатьох науковців. Опис і трактування лексичних об'єднань передбачає, насамперед, виявлення системи смислових відношень між словами. В. Банкевич [2] і Ф. Бацевич [3] узагальнили основні теоретичні положення виділення та опису семантично близьких розрядів слів для встановлення їхніх системних зв'язків, з метою вживання вихідних термінів. Ми дотримуємось концепції І. Арнольд, В. Банкевича, Ф. Бацевича стосовно класифікації слів за методом тематичного опису, у якому користуватимемось категоріями лексико-тематичне поле (ЛТП), лексико-тематична група (ЛТГ), підгрупа/підклас. Лексико-тематичне поле – є об'єднанням слів за логіко-понятійним принципом. Це класифікація предметів та явищ поєднаних однією типовою ситуацією чи темою (ЛТП “пейзаж”). ЛТГ – це функціонально-інваріантна група лексичних одиниць, які відображають певну ділянку реальної дійсності, мають переважно денотативний тип значення й виділені за спільністю відносних сем, що мають значні семантичні відстані між собою й вершиною групи, пов'язані переважно родо-видовими стосунками й належать до однієї частини мови. Слова в одній ТГ об'єднуються загальною родо-видовою функцією (ЛТГ “небо”, “вода”, земля” та ін.), які складають основні ЛТ одиниці опису пейзажів. Тобто, тематичний ряд включає групу слів і виразів, об'єднаних спільністю предметно-логічного змісту (тобто денотативною спільністю). Такий підхід дозволяє виділити найбільш суттєві й характерні

лексичні одиниці в ОП завдяки внутрішнім інтегральним зв'язкам між ними. Системна організація слів сприяє також розкриттю змістово-фактуальної інформації.

В даній статті представлені результати дослідження лексико-стилістичних особливостей художньої структури романів, зокрема, опису морських пейзажів, одного із видатних англійських письменників першої половини ХХ століття – Джозефа Конрада.

Дж. Конрад належить до двох культур: англійської і польської. Поляк за походженням, який народився і жив в Україні, Конрад писав свої твори англійською мовою, яку почав вивчати у двадцятирічному віці.

Конрад-реаліст у “морських” романах часто описував подорожі у романтичному стилі. Саме тому його відносять до письменників неоромантиків, який вдало поєднав реалістичну правдоподібність і романтичну піднесеність у мові і стилі творів. В статті розглядаються лексико-стилістичні особливості його найвідоміших “морських” творів: “Lord Jim” (1900), “Typhoon” (1903), зокрема стилістичне функціонування лексико-тематичного угруповання “Landscape”.

Завданням системного аналізу мови художнього твору є розкриття внутрішніх зв'язків між певними лексичними одиницями, їхньої участі у створенні художнього образу. Важливо провести комплексне дослідження декількох творів Дж. Конрада, оскільки одним із вихідних принципів аналізу є виділення і систематизація загальних ознак у семантиці і стилістичному функціонуванні певних лексичних одиниць у цих романах.

Ми розглядаємо функціонування у романах тематичного об'єднання як у мікро-, так і макротекстах у їхній взаємодії. Таке тематичне угруповання фіксує не стільки граматичні зв'язки слів, скільки смислові зв'язки номенованих ними предметів і явищ. Особливістю його функціонування є і той факт, що таке угруповання являє собою наскрізну нитку лексичної структури всіх романів письменника, об'єднуючи їх в єдиний надтекст або мегаконтекст, становить їхню семантико-тематичну основу. У нашому дослідженні ми використовуємо поняття “лексико-тематичне поле” (ЛТП) або “група” (ЛТГ) як основні і найсуттєвіші інваріантні угруповання лексики.

Під ЛТП “Landscape” (“Seascape”) ми об'єднуємо лексичні одиниці, у значенні яких наявна сема “пейзаж”, малюнки якого можуть відноситись до об'єктів реального світу як на суші, так і на морі. Їхня наявність у лексичній структурі романів зумовлена передусім темою творів – подорожами у далекі країни, враженнями від небачених, незнайомих географічних об'єктів, а також необхідністю детального розкриття взаємозв'язку погоди, ландшафту з долею корабля та людей моря. Такий органічний зв'язок екстралінгвістичних і мовних чинників є характерною рисою індивідуального стилю Дж. Конрада.

З цілого ЛТП “Landscape” (“Seascape”) ми виділяємо такі тематичні групи:

- 1) великі масиви води, оточені сушею: *sea, ocean, lake, pond*;
- 2) водні потоки, їхні частини, джерела: *river, stream, brook, spring, geyser, estuary, mouth, pinnacle, river-bed*;
- 3) ділянки суші, оточені частково чи повністю водою: *gulf, cove, island, isle, mainland, cape, bog, swamp, morass*;
- 4) ділянки землі, що прилягають до водних масивів: *bank, coast, shore, ridge, offing, beach*;
- 5) підвищені ділянки землі: *cliff, mountain, rock, steep, bluff, height, declivity, summit, hill, crag, brow, peak, headland, foreland, uplands, highlands*;
- 6) рівні ділянки землі: *plan, valley, dell, canyon, surface, field, plateau, trails*;
- 7) ущелини, впадини, балки: *opening, gar, crevice, chasm, rift, split, gorge, basin, cleavage, canyons*;
- 8) рослинність: *forest, wood, jungle, bushes, creepers*;
- 9) льодовики: *iceberg, glacier*.

Це найчастотніші та стилістично значущі лексичні одиниці даного ЛТП.

В обох романах лексичні одиниці даного ЛТП широко використовуються у пейзажних описах у їх прямому словниковому значенні, як, наприклад, у наведеному контексті:

“I remember the smallest details of that afternoon. We landed on a bit of white beach. It was backed by a low cliffwooded on the brow, draped in creepers to the very foot. Below us the plain of the sea, of a serene and intense blue, stretched with a slight upward tilt to the thread-like horizon drawn at the height of our eyes. Great waves of glitter blew lightly along the pitted dark surface, as swift as feathers chased by the breeze. A chain of islands sat broken and massive facing the wide estuary, displayed in a sheet of pale glassy water reflecting faithfully the contour of the shore” [Tph, P. 21].

У цьому уривку ландшафт морського пляжу описано з допомогою слів даної ЛТГ з одиничними препозитивними означеннями, що надає реальності та конкретності описуваному: *a white beach, a low cliff, the thread-like horizon, a chain of icelands, the wide estuary*.

Однак ужиті тут же в постпозиції метафоричні епітети та порівняння забарвлюють цю пейзажну замальовку піднесеними романтичними тонами. Особливо вражає метафоризація моря:

the plain of the sea of a serene and intense blue...; a sheet of pale glassy water...; the pitted dark surface, as swift as feathers chased by breeze; great waves of glitter blew, reflecting faithfully...

У романі “Lord Jim” ландшафтні замальовки подані компактно й детально. У деяких описах кількість використаної лексики ЛТП коливається у межах 16-20%. Зокрема, у вичерпному описі Патюзанського узбережжя: “*The coast of Patusan (I saw it nearly two years afterwards) is straight and sombre, and faces a misty ocean. Red trails are seen like cataracts of rust streaming the dark-green foliage of bushes and creepers clothing the low cliffs. Swampy plains open out at the mouth of rivers, with a view of jagged blue peaks beyond the vast forests. In the offing a chain of islands, dark, crumbling shapes, stand out in the everlasting sunlit haze like the remnants of a wall breached by the sea*” [P. 35].

У наведених контекстах використовуються практично всі головні назви рельєфу, потрібні для опису географічних реалій місцевості.

Здебільшого ці реальні поняття-назви супроводжуються авторськими означеннями – епітетами, порівняннями, перифразами, що надає описам вражаючої мальовничості та романтичної загадковості: *a misty ocean; swampy plains open...; jagged blue peaks...; vast forests; a chain of islands, dark, crumbling shapes stand out like...*

Отже, природний географічний фон забарвлюється індивідуально-авторським сприйняттям його та оцінкою.

Використовуючи стилістичний прийом висування, автор розміщує ці слова на початку речень, як найважливіші, найбільш значущі частини інформації.

У романі “Typhoon” слова із ЛТП “Landscape” часто використовуються разом із лексикою ТП “Weather”. Наприклад, у листах капітана Маквіра: “*On Christmas day at 4 p.m. we fell in with some icebergs... The red people... became acquainted with good many names of seas, oceans, straits, promontories – with outlandish names of lumber – ports, rice – ports, cotton – ports – with the names of islands...*” [P. 12].

Вжиті у прямому номінативному значенні, ці слова, зумовлюючи фактографічність та достовірність описуваного, водночас входять до складу його семантико-тематичної основи.

Аналіз використання лексичних груп ТП “Landscape” (“Seascape”) у романах Дж. Конрада показує, що слова цих груп, ужиті в своєму денотативному значенні, створюють реальний фон подій, передусім пейзажні замальовки. Однак такі лексеми функціонують у текстах разом з численними тропами, що сприяє образності та перенесенню значень.

Список використаних джерел

1. Арнольд И.В. Проблемы варьирования языковых единиц. / И.В. Арнольд. – К.: Наукова думка, 1990. – 198 с.
2. Банкевич В.В. К вопросу о соотношении лексико-семантических и тематических групп// Семантика слова и предложения. Сб. науч. трудов. – Л.: Изд. Ленинград ун-та имени А.И.Герцена, 1985. – С.30-35.
3. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики. / Ф.С. Бацевич– Львів: Видавн. Центр ЛНУ імені І.Франка, 2003. – 280 с.
4. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики/ АН УРСР, Ін-т мовознавства ім.О.О.Потебні. – К.: Наук.думка, 1990. – 268 с.
5. Conrad Joseph Lord Jim (LJ) – NY: Lancer Books Inc., 1968. – 480 p.
6. Conrad Joseph Typhoon (Tph) – NY: Doubleday Anchor Book, 1959. – 118 p.
7. Lothe J. Conrad's Narrative Method. – Oxford: Clarendon Press, 1991. – 315 p.

Summary. The article investigates peculiarities of stylistic functioning of lexico-thematic group “Landscape” in the marine novels “Lord Jim” and “Typhoon” by Joseph Conrad, an English writer of Polish origin.

Key words: lexico-thematic field, lexical structure of the novel, trope, metaphor, epithet, simile, image.